

History of belbog wrestling

Shuhratbek ISAKOV¹

Andijan State University

ARTICLE INFO

Article history:

Received January 2021

Received in revised form

15 January 2021

Accepted 20 February 2021

Available online

7 March 2021

Keywords:

Wrestling

Belt wrestling

Greek wrestling

Freestyle wrestling

Judo

Sambo

"Umid nihollari"

"Barkamol avlod"

"Universiada"

ABSTRACT

Wrestling is a safe and simple type of martial art as it prohibits any painful, punching and suffocation techniques, battle under the belt. Still, the battles are very dynamic and look great. The struggle embodied centuries of philosophy and values such as respect for the opponent and humanity, honesty and the ability. This martial art is one of the youngest international sports and is gaining popularity all over the world. According to the rules established in wrestling, the two athletes battle one by one. The art of wrestling has been known in many nations since ancient times. Widespread, especially in Greece, it has been a regular feature of the ancient Olympics.

2181-1415/© 2021 in Science LLC.

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Belbog'li kurash vujudga kelish tarixi

АННОТАЦИЯ

Kurash - bu jang san'atlarining xavfsiz va sodda turidir, chunki u har qanday og'riqli, zarba va bo'g'ilish usullarini taqiqlaydi, kamar ostida joylashgan. Shunga qaramay, janglar juda dinamik va ajoyib ko'rinishga ega. Kurash ko'p asrlik falsafa va raqibga hurmat va insonparvarlik, halollik va oxirigacha bora olish kabi qadriyatlarni o'zida mujassam etgan. Ushbu jang san'ati eng yosh xalqaro sport turlaridan biri bo'lib, butun dunyoda ommalashib bormoqda. Kurashda belgilangan qoidaga muvofiq ikki sportchining yakkama-yakka olishadi. Kurashish san'ati ko'p xalqlarda qadim zamonlardan buyon ma'lum. Ayniqsa Yunonistonda keng tarqalib, qadimgi olimpiada musobaqalaridan doimiy o'rın olib kelgan.

¹ Senior Lecturer, Andijan State University, Faculty of Physical Culture, Department of "Interfaculty Physical Culture and Sports", Andijan, Uzbekistan
E-mail: isakov@umail.uz

История белбогской борьбы

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

Борьба
Борьба на поясах
Греческая борьба
Вольная борьба
Дзюдо
Самбо
«Умид николлари»
«Баркамол авлод»
«Универсиада».

Борьба - безопасный и простой вид боевого искусства, так как запрещает любые болевые, удушающие и удушающие приемы, бой под поясом. Тем не менее, бои очень динамичные и выглядят отлично. Эта борьба воплотила многовековую философию и такие ценности, как уважение к противнику и человечность, честность и способности. Это боевое искусство является одним из самых молодых международных видов спорта и набирает популярность во всем мире. По правилам, установленным в борьбе, два спортсмена сражаются один за другим. Искусство борьбы было известно многим народам с древних времен. Широко распространенный, особенно в Греции, он был регулярным элементом древних Олимпийских игр.

Kurash - bu jang san'atlarining xavfsiz va sodda turidir, chunki u har qanday og'riqli, zarba va bo'g'ilish usullarini taqiqlaydi, kamar ostida joylashgan. Shunga qaramay, janglar juda dinamik va ajoyib ko'rinishga ega. Kurash ko'p asrlik falsafa va raqibga hurmat va insonparvarlik, halollik va oxirigacha bora olish kabi qadriyatlarni o'zida mujassam etgan. Ushbu jang san'ati eng yosh xalqaro sport turlaridan biri bo'lib, butun dunyoda ommalashib bormoqda. Chet elda ular kurash haqida rasman 1992 yilda Kanadada bo'lib o'tgan dzyudo bo'yicha jahon championatida bilib oldilar. Bu erda o'zbek polvonlar kurash bo'yicha ko'rgazmali chiqishlarni namoyish etishdi. Keyin bunday chiqishlar Yaponiyada, Hindistonda, Buyuk Britaniyada, hatto kichik Monakoda ham kurash musobaqalarida bo'lib o'tdi.

Milliy Kurashning xilma-xil ko'rinishlari Gretsya, Italiya, Yaponiya, Turkiya, Eron, Afg'oniston, Rossiya, O'zbekiston, Gruziya, Armaniston, Ozarbayjon, Qozog'iston va boshqa mamlakatlarda mavjud. Zamonaviy sport Kurashining asosiy qoidalari XVIII asr oxiri - XIX asr boshlarida Yevropaning bir necha mamlakatlarida ishlab chiqildi. 1912-yil Xalqaro havaskorlar Kurash federatsiyasi (FILA) tuzildi (hozir unga 144 mamlakat, O'zbekiston 1993-yildan a'zo). Xalqaro maydonda sport Kurashining yunonrum kurashi, erkin kurash, dzyudo, sambo va boshqa turlari keng tarqalgan. Keyingi yillarda o'zbek kurashi ham alohida Kurash turi sifatida dunyo miqyosida tan olina boshlandi. Kurash insonni kuchli, epchil, chidamli va irodali qilib tarbiyalash vositalaridan biri hisoblanadi. Shifokorlar nazorati ostida 12 yoshdan Kurash bilan shugullanishga ruxsat etiladi. Kurash azaldan o'zbek turmush tarzining uzviy qismi bo'lganligini arxeologik topilmalar, tarixiy qo'lyozmalar tasdiqlaydi. Qadimgi Baqtriya (O'zbekiston janubi) hududidan topilgan jez davriga oid silindrsimon sopol idishda ikki polvon va ulardan biri ikkinchisini chalayotgani tasvirlangan. Shu davrga mansub boshqa arxeologik topilmada esa polvonlarning Kurash usullarini namoyish qilayotgani aks ettirilgan. Bu noyob topilmalar miloddan 1,5 ming yil ilgari ham Kurash ajdodlarimiz turmush tarzining bir qismi bo'lganidan dalolat beradi. Yunon yozuvchisi Klavdiy Elian (II-III asr) va boshqa tarixiy shaxslarning yozishicha, shu hududda umr kechirgan sak qabilasi qizlari o'zlariga kuyovni yigitlar bilan Kurashib tanlaganlar. Keyinchalik qizlar kuyovni shart ko'yish yo'li bilan aniqlashgan va bu shartda Kurash musobaqasi bo'lgan. Bunga o'zbek xalq qahramonlik dostoni - „Alpomish“dagi

Barchin shartlarini misol qilib ko'rsatish mumkin. Ulardan biri ikki Kurashuvchining biri o'z raqibining belbog'idan ushlab o'ziga tortadi, shu bilan birga o'z raqibidan qutulishning chorasi qiladi...“. Bu ta'rif zamonaviy Kurash qoidalariga yaqindir. Shuningdek, Mahmud Koshg'ariyning „Devonu lug'otit turk“, Alisher Navoiyning „Hamsa“, „Holoti Pahlavon Muhammad“, Zayniddin Vosifiyning „Badoye' ul-vaqoye“¹, Husayn Voiz Koshifiyning „Futuvvatnomai sultoniy“, Zahiriddin Muhammad Boburning „Boburnoma“ asarida Kurash haqida qimmatli ma'lumotlar bor. IX-XVI asrlarda Kurash xalqo'rtasida keng ommalashgan. Shudavrda Pahlavon Mahmud, Sodiq polvon qabilar Kurash dovrug'ini oshirishgan.

O'zbek xalq yakka kurashining belbog'li kurash deb nomlangan turi ham bor. Unga ham taalluqli ko'plab arxeologik topilmalar va tarixiy qo'lyozmalar mavjud. Bundan 5 ming yil ilgari davrga mansub qad. Mesopotamiya hududidan topilgan haykalchada belbog'li Kurash usulida musobaqalashayotgan polvonlar tasvirlangan. Xitoyning qad. „Tan-shu“ qo'lyozmasida Farg'ova vodiysida to'yalar, sayllar Kurash musobaqalarisiz o'tmasligi yozilgan. Ahmad Polvon, Xo'ja polvon va shahri Kurash Kurashning ana shu turida shuhrat qozonishgan (19-asr oxiri — 20-asr boshi). Chorizm istilosи va sho'rolar davrida o'zbek milliy kurashini xalq turmush tarzidan sun'iy ravishda siqib chiqarishga harakat qilindi. 20-asrning 90-yillari oxiriga kelib bu urinishlarga barham berildi. 1991 yilda kurashchilar sulolasi vakili, bir necha kurash turlari bo'yicha xalqaro miqyosda sport ustasi Komil Yusupov o'zbekcha kurashning xalqaro andozalarga moslangan quyidagi qoidalarini ishlab chikdi: Kurash tushuvchilar 14 x 14 m dan 16x 16 m gacha bo'lgan, chetroq qismi qizil rangli „xavfli chiziq“ bilan belgilangan ko'k-yashil tusli Kurash gilamida tik turgan holatda bellashadilar. G'olib ishlatilgan usullar va maydondagi xatti-harakatlariga qo'yiladigan baholarga qarab aniqlanadi. kurashda bo'g'ish, raqibga og'riq beruvchi usullar qo'llashga ruxsat etilmaydi, Kurashuvchilarning biri ko'k, ikkinchisi yashil rangli yaktak (ayollar yaktak ichidan oq rangli futbolka) kiyadi, belga eni 4—5 sm li tasma (belbog') bog'lanadi, erkaqlar 60, 66, 73, 81, 90, 100 kg va 100 kg dan ziyod, ayollar 48, 52, 57, 63, 70, 78, va 78 kg dan ziyod vazn toifalarida Kurashadilar (bolalar, o'smirlar, o'spirinlar, yoshi ulug'lar va qizlar musobaqalarida ham yosh xususiyatlari hisobga olingan holda vazn toifalari belgilanadi). Xalqaro Kurash assotsiatsiyasi (1KA)ning 2003 yil Toshkentda o'tgan kongressi har bir uchrashuvning qizg'in bo'lishini ta'-minlash maqsadida rasmiy musobaqalarda bellashuv vaqtini 3 min. qilib belgiladi. Ishlatilgan usullarga bajarilishiga mos ravishda „chala“, „yonbosh“, „halol“ baholari, qoidaga zid harakatlarga esa „tanbeh“, „dakki“, „g'irrom“ jazolari beriladi. Kurashuvchi „halol“ bahosini olsa (yoki raqibi „g'irrom“ bilan jazolansa) bu uning g'alabasini bildiradi. Ikki bor „yonbosh“ bahosini olish (yoki raqibining ikki bor „dakki“ deya jazolanishi) ham g'alabani anglatadi. „Chala“ baholari hisobga olib boriladi va h. Kurash Bahrlar tengligida oxirgi baho olgan Kurash-chiga g'alaba beriladi, Kurashchilarning baho va jazolari soni teng holatda baho ustunlikka ega bo'ladi, jazolar soni teng bo'lsa oxirgi jazo olgan mag'lub hisoblanadi, agar barchasi teng (yoki baho va jazo olinmagan) bo'lsa, g'olib hakamlarning ko'pchilik ovoziga ko'ra e'lon qilinadi.

Belbog'li kurashi ("maqsadga halol yo'l bilan erishish" deb tarjima qilingan). Ushbu milliy Kurash turkiy xalqlar uchun an'anaviy bo'lib, u rasman jahon olimpiya bo'limgan sport tarmog'iga kiritilgan va YuNESKO tomonidan qo'llab-quvvatlanadi. Tatarlar va boshqirdlar o'rtasida belbog'li Kurash kuresh, turklar guresh, qozoqlar kurasi deb ataladi. Taxminan uch yarim ming yil ilgari zamonaviy O'zbekiston hududida paydo bo'lgan. U

qadimiy afsonaviy "Alpomish" eposida tasvirlangan, u yerda u jang san'atining eng keng tarqalgan va sevimli turi sifatida qayd etilgan. Tarixchi va faylasuf Gerodot o'zining "Tarix" asarida Kurashni, qadimgi O'zbekistonning boshqa urf-odatlari va urf-odatlari qatorida bat afsil bayon etgan.

Avitsena bu jang san'atlarini nafaqat tana, balki ruh uchun ham foydali deb hisoblagan. Buyuk sarkarda Amir Temur kurashni o'zining yengilmas qo'shinlari askarlari uchun jismoniy tarbiya va o'zini himoya qilish dasturiga kiritdi. Bundan tashqari, yirik janglar oldidan janglar bo'lib o'tdi: urushayotgan tomonlarning jangchilari ularda birlashdilar. Bunday janglar oxirida qo'shin qo'mondonlari sulh tuzib, jangni bekor qilgan holatlar bo'lgan.

Kurash nafaqat jang san'ati turi, balki turli bayram va bayramlarda ommaviy o'yin-kulgi edi. Ushbu jang qoidalariga ko'ra janglar Beshik-tuy, Xatna-kilish, Fotixa-tuy, Nikox-tuy, Morning palov, 27 ko'pkari kabi bayramlarda hanuzgacha davom etmoqda. Alisher Navoiy, Mahmud Qoshg'ariy, Zaxiriddin Muhammad Bobur va boshqa shoir va yozuvchilar o'z asarlarida Kurash haqida yozdilar.

Ko'p asrlar davomida kurashining qoidalari, shuningdek texnikasi, an'analari va falsafasi avloddan avlodga o'tib kelmoqda. Ammo kurashga oid barcha ma'lumotlarni tizimlashtirish va umumlashtirishga urinishlar bo'lindi, chunki har bir oila va mahalla barcha zarur bilimlarga ega edi. Bundan tashqari, kurash Markaziy Osiyo chegaralaridan hech qachon chiqib ketmagan, va faqat o'tgan asrning saksoninchi yillarida sambo, dzyudo va, albatta, kurash qoidalariga ko'ra taniqli Kurashchi bo'lgan Komil Yusupov Kurashni tiklash uchun so'zlab berdi va o'zbek Kurashini o'rgana boshladi. Uning tadqiqotlari va ilmiy ishlarining maqsadi Kurash bo'yicha xalqaro standartlarga to'la mos keladigan universal qoidalarni ishlab chiqish edi. Kurash dastlab O'zbekistonda tiklana boshladi va mamlakatning ayrim mintaqalarida jang san'ati bo'yicha turli xil qoidalari amal qildi. Ming yillik an'analalar sinchkovlik bilan o'rganilib, ularning asosida vazn toifalari aniqlandi, o'zbekcha halol, yonbosh, tazim, dakki va imo-ishoralar so'zlariga asoslangan terminologiya, kurash davomiyligi, kurashchilar va hakamlar uchun forma. Bir so'z bilan aytganda, qadimiy xalq o'yin-kulgini zamonaviy sport turiga aylantirish uchun zarur bo'lgan barcha narsalar.

Bugungi kunda yangi sport tashkilotchilari kurashning barcha turlarini davlat darajasida tiklashni boshladilar. Bunda umuman sportni rivojlantirishga, xususan, kurashni rivojlantirishga O'zbekiston birinchi prezidenti I.A.Karimov Respublika kurash assotsiatsiyasining faxriy raisi etib saylangan. Avvalo, uning faol ishtiroki bilan milliy sportimiz nafaqat taniqli, balki dunyoning ko'plab mamlakatlarida mashhur bo'lib qoldi. 28 Nafaqat bolalar va o'smirlar sport maktablarida, balki umumta'lim maktablarida, kollejlarda Kurash bo'limlari tashkil etilayotgani quvonarlidir. O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya institutida kurash bo'limi ochildi, izlanishlar olib borilmoqda. Butun O'zbekiston bo'ylab kurashni yaxshi ko'radigan ikki milliondan ortiq odam bor.

Belbog'li kurash uch bosqichli "Umidnihollari", "Barkamolavlod", "Universiada" respublika sport o'yinlari ro'yxatiga kiritilgan. Kurashchilar o'rnidan turib, bir-birining orqasidan, ikkinchisini qo'lting'idan va belbog'idan ushlab o'zaro ushlaydilar. Qisqasi, biz raqibning belbog'ini ikkala qo'limiz bilan ushlaymiz. Siz uni qo'yib yuborolmaysiz, chunki buning uchun jarima ballari beriladi. Erda Kurash yo'q. Agar polvon poldan tushsa, raqibga bitta ochko beriladi. Agar polvon tizzasini erga tekkizsa, raqibga ham ishora qiladi. Tos suyagi yoki elkasiga otish uchun bitta nuqta. Yonboshni yon tomonga uloqtirish uchun

ikkita ball. Dzyudoda bo'lgani kabi, toza otish uchun ham, aniq g'alaba halol. Jang 5 daqqa davom etadi yoki 6 ochko tugaguniga qadar. Kurashda gilam (tatami) xavfsiz zonasida boshlangan va gilam xavfli chizig'idan tashqarida tugaydigan usul baholanadi.

Kurashning asosiy qoidalari juda oddiy. Tanlov qaliligi kamida 5 sm bo'lgan maxsus gilam matosida o'tkaziladi, bu erda ishchi zona (markazda joylashgan), himoya zonasi va ularni ajratib turadigan "passiv zona" belgilanadi. Ikki ishtirokchi ish joyida birlashadi. Jang o'tkaziladigan yagona pozitsiya - bu tik turgan holat. Kurashchining vazifasi raqibni orqasiga uloqtirish; aynan shu Kurashdagi natija sof g'alaba deb hisoblanadi. Ushbu vazifa uchun faqat hakamlar tomonidan baholanadigan uloqtirishlarga ruxsat beriladi. Musobaqalar Olimpiya tizimi bo'yicha takroriy bahslarsiz o'tkaziladi. 29 kurashi formasiga keng oq shim va keng ko'ylak kiradi. Shaklning ajralmas qismi bu belbog mato belbog' bo'lib, raqibni ushlab turish qulayligi uchun ishlataladi. Belbog yumshoq matodan yasalgan, uning uzunligi 180-220 sm, kengligi 50-70 smni kiyib, kimonodan bir oz kengroq qilib, mahkam bog'lamaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Усмонхужаев Т. С., Арзуманов С.Г. и др. Физическое воспитание в школе. Изд. „Медицина“ 44, Т., 1987.
2. Jismoniy tarbiya yangi tahrirdagi DTS o'quv dasturi. „Nurbekrash servis“. Т., 2004.
3. Xo'jayev F.X., Usmonxojayev T.S. Boshlangkich sinflarda jismoniy tarbiya darslari. „O'qituvchi“. Т., 1996.
4. Usmonxojayev T.S., Meliyev X.A. Milliy harakatli o'yinlar. „O'qituvchi“ Т., 2000.
5. Usmonxojayev T.S., Normurodov A.N. va boshqalar „210 harakatli o'yinlar M.DJI. 2001.
6. Usmonxojayev T.S. va boshqalar. Bolalar va o'smirlar sport nazariyasi va uslubiyati. Ilm-Ziyo. 2007-й.
7. Aliyev M.B., Usmonxojayev T.S., Sagdiyev X.X. Sport o'yinlari Futbol. Ilm -Ziyo. 2007.
8. Karimov M., Usmonxojayev T.S. Xoreografiya mashqlari, badiiy gimnastika va harakatli o'yinlar. Ilm -Ziyo. 2005.
9. Usmonxojayev T.S. va boshqalar. (Kasb-hunar kollejlari uchun o'quv -qo'llanma). „O'qituvchi. 2005.
10. Usmonxojayev T.S. Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari. „O'qituvchi“ 2005.